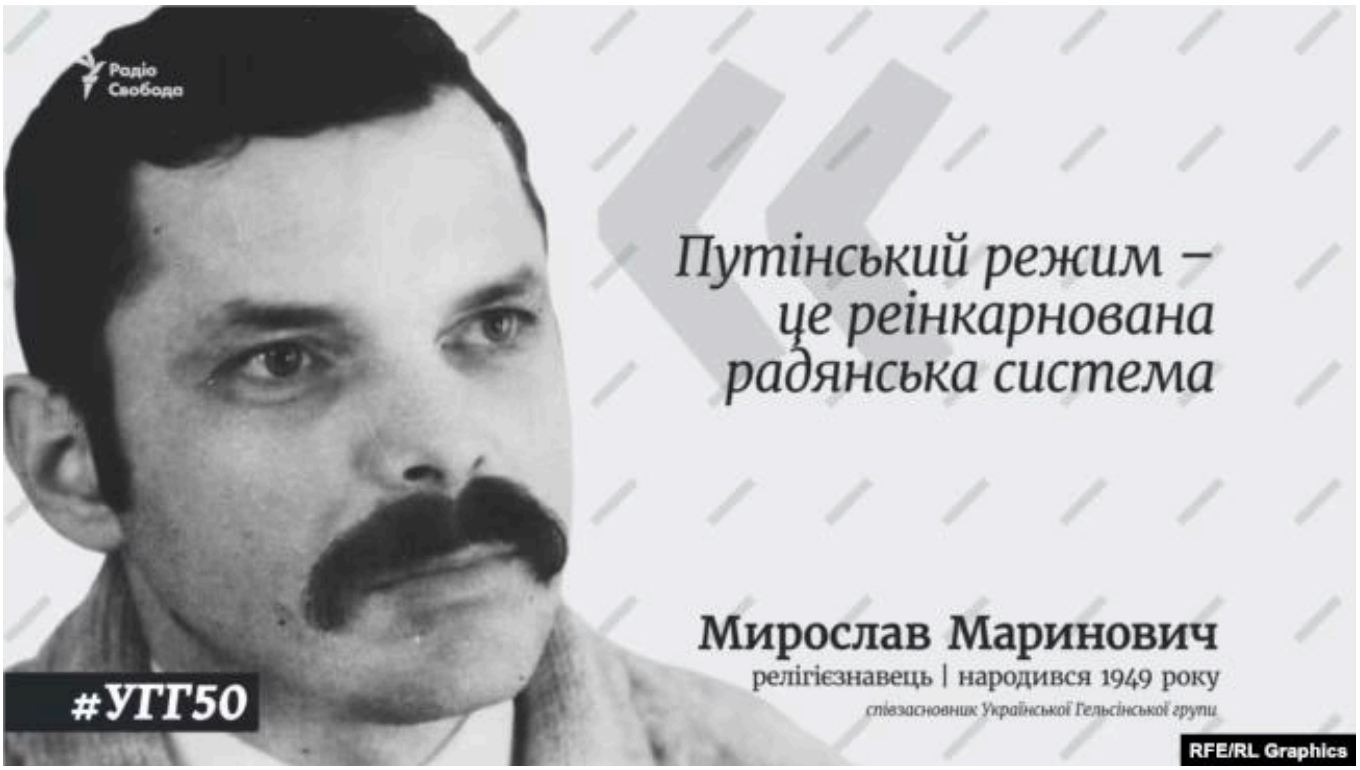
ПОЛІТИКА

До 50-річчя УГГ. Маринович: методи боротьби Росії проти України не змінилися із часів СРСР. Засоби інші

Галина Терещук

09 листопада 2026, 12:00

Дисидент Мирослав Маринович за участь і заснування Української Гельсінської групи був арештований радянськими органами і відбув 10 років в ув'язненні і на засланні

Слухати 18 хв.

ЛЬВІВ – 50 років тому, 9 листопада 1976 року, була заснована Українська Гельсінська група (УГГ). Ця правозахисна організація, в яку увійшли українські дисиденти. Це був ще один рух у протистоянні радянському тоталітарному режиму.

Колишній радянський політв'язень Мирослав Маринович був серед десяти засновників УГГ. За участь у цій організації його арештували і він десять років відбував покарання у концтаборі на Уралі, а потім – на засланні.

Цього тижня у Львові відбудеться форум, присвячений 50-річчю від часу заснування УГГ.

Мирослав Маринович розповів Радіо Свобода про значення боротьби з радянською системою за права людини.

До 50-ї річниці створення Української Гельсінської групи Радіо Свобода нагадує про те, з якою метою українські інтелектуали створили цю організацію, що вони робили і чому їх так люто переслідував радянський режим.

Українська Гельсінська група (УГГ)

У своїй книзі спогадів і роздумів «Всесвіт за колючим дротом» дисидент **Мирослав Маринович** описує епоху Гельсінської групи та те, як відгукнувся на заклик часу. Тоді у Києві він був нерозлийвода, як кажуть, з Миколою Матусевичем.

9 чи 10 листопада 1976 року, пригадує Мирослав Маринович, вони зустріли Оксану Мешко, яка їм повідомила, що «*Микола Руденко саме організовує групу, яка боротиметься за права людини. Нам потрібні молоді люди, як ви, – вступайте!*». А ще сказала, що коли надумають, щоб приїхали у Кончу-Заспу до Миколи Руденка.

Раїса Руденко, Микола Руденко, Лідія Дороніна в селі Майма Горно-Алтайської області, де всі троє відбували заслання, 1987 рік

Так і почалась участь Мирослава Мариновича і Миколи Матусевича у правозахисній організації, за яку обидва були засуджені.

– Листопад 1976 року. Вже тоді у тюрмах і на засланнях були Василь Стус, В'ячеслав Чорновіл, подружжя Калинців, Стефанія Шабатура. А тому ви дуже добре розуміли,

що означає участь в УГГ. Тим паче коли ви вказували прізвище і свою адресу, тобто не діяли підпільно. І все ж поїхали до Миколи Руденка. Вам було 28 років. Чому погодились на вступ в УГГ?

– А яка могла бути альтернатива цьому? Це означало б сказати собі: ні, я боюся. Я далі буду жити зі зігнутою спиною. Ні я, ні Микола Матусевич цього не хотіли. А випростаність у громадянському сенсі означала погодитися на можливі арешти. Врешті-решт, це було не тільки нашим уявленням, а нас офіційно попередили 5 лютого 1977 року, якщо ми не припинимо діяльність, то будемо заарештовані. У принципі, психологічно ми були готові до арешту.

– Психологічно були готові, але чи виявились готовими, коли були арештовані?

– О, це добре питання, бо мені зразу нагадався момент, який зі мною стався у помешканні Левка Лук'яненка. Я приїхав, вже будучи членом групи, до нього в Чернігів у якихось справах. Ми розмовляли, він на мене уважно подивився, а тоді Левко Лук’яненко вже відбув 15 років ув'язнення і відбув увесь термін, мав табірний досвід. І в один момент мене запитав: «А ви розумієте, що будете заарештовані? Ви готові до цього?». Молодий хлопчисько Мирослав Маркович розправив плечі і гордо відповів: «Так, я звичайно готовий».

А потім, коли вже був заарештований, і були непрості дні, непрості моменти. І коли мені було важко, коли людина могла бути пригніченою, то рятувала у ці хвилини фраза Лук’яненка, чи я готовий до арешту. Я тоді собі пригадував не тільки його запитання, але й свою відповідь і собі говорив: «То що, жевжику, ти казав, що ти готовий, будь готовий і все».

Усі 10 членів-засновників Української Гельсінської групи: Микола Руденко (голова), Олесь Бердник, Петро Григоренко, Ніна Строката, Оксана Мешко, Левко Лук'яненко, Микола Матусевич, Мирослав Маринович, Іван Кандиба, Олекса Тихий

– Українська Гельсінська група створювалася саме як правозахисна, неполітична. Але тоді зазнала критики з боку української діаспори, зокрема голови проводу ОУН Ярослава Стецька. Як ви розуміли головний сенс створення і діяльності групи?

– Тоді Гельсінська група мала повну назву – Українська група сприяння виконання Гельсінських угод. То це чітко вказувало на те, що треба було відповідати цьому завданню. Не можна назватися так, а займатися політикою. Тому ми дотримувалися такого формату і не ставили питання про устрій держави чи про зміну радянської влади. Вказували, що не виступаємо проти радянської влади, але опонуємо порушенням Гельсінських угод і прав людини. І справді це не зовсім сприймалося в діаспорі.

Під час слідства, коли я вже був арештований, слідчий мене запитав, чи члени УГГ виступали проти радянської влади, а я відповів – ні. І про це навіть написали в одному з меморандумів, що група має тільки правозахисний характер. А тоді він задоволено витягнув газету «Свобода» *(видавала українська діаспора за кордоном –ред.)* і зачитав наш передрукований меморандум, в оригіналі були слова – «Ми не творимо підпільної групи, а тому не виступаємо проти радянської влади», а в газету так передрукували: «Ми не творимо підпільної групи, а тому виступаємо проти радянської влади». Я дуже добре розумів, тому що в діаспорі виступали проти радянської влади.

Звичайно, це не вплинуло на остаточний вирок щодо мене, але була просто кумедна ситуація. Націоналістичні кола в діаспорі не враховували особливостей того політичного моменту, в якому ми перебували в СРСР.

Мирослав Маринович на засланні

– Яким було значення і результативність діяльності, і боротьби УГГ?

– Результативність цієї боротьби була високою. Я не хочу перебільшувати значення групи, тому що були інші борці, інші групи, значення яких не применшую. Ми були складовою частиною руху опору 60-80-х років минулого століття. Кожен зі своїми специфічними завданнями і мандатами, взятими на себе.

Але група відіграла роль ось у чому. Пригадую цю атмосферу, коли в Радянському Союзі виявляли якусь підпільну організацію, то пересічний «гомосовєтикус» сприймав це таким чином, мовляв, «а подпольщики, а, ну, значить, враги». А тут правозахисна група, яка заявила про себе практично публічно: всі подали свої прізвища, адреси. І це зацікавлювало, бо нібито розбивало стереотип, що всі вороги влади ховаються десь по закутках, діють підпільно. Тому назвати членів УГГ ворогами в уяві людей не було так просто. І ця м'яка сила інколи спрацьовувала краще, аніж рішучі заяви про те, що треба в цей момент громити радянську владу. Звичайно, сьогодні ми розуміємо всі ці речі про імперію і так далі. Розуміли це і тоді, в 1976 році, але це був мандат, який ми взяли на себе.

Головна діяльність групи полягала в моніторингу виконання Гельсінських угод, тобто у написанні інформаційних повідомлень про порушення Гельсінських угод в Україні. Їх надсилали до країн-учасниць Гельсінської наради – а це у США, Канаду,

Великобританію, ФРН. Посередниками були закордонні журналісти і дипломати в Москві *(інформацію про діяльність УГГ, порушення прав українців швидко передавало Радіо Свобода – ред.).*

«Інформаційні бюлетені Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод»

– Українська Гельсінська група не була філією московської. Як будувалися відносини з російськими правозахисниками? Чи не намагалися вони вчити українську групу і нав'язувати певні свої сенси?

– Те, що українська група не є філією московської, заявляв Микола Руденко як глава групи, і говорила про це московська група. Тобто у цьому питанні була повна єдність, що УГГ не є філією. Люди, які контактували, привозили документи УГГ до Москви, зокрема, знаю про це від Оксани Мешко, її спогадів. То московські дисиденти були не дуже щасливі від того, що ми порушували питання національного життя, тобто питання культурних прав. Вони дуже хотіли, щоб ми сконцентрувалися лише на громадянських правах, а не на свободі слова, на свободі зібрань і так далі.

І в цьому проявлялася одна дуже цікава особливість. Для московських дисидентів Радянський Союз був лише тоталітарною державою, а для українських дисидентів, литовських, грузинських, вірменських це була не тільки тоталітарна держава, але й російська імперія. Ось чому всі національні групи включали також питання національного життя, тобто культурні права. Але до честі все ж таки московських дисидентів – вони висловлювали свої побажання, але не перекривали шлях, не блокували доступ УГГ, а, навпаки, допомагали. Бо УГГ довелося б дуже складно, якби московські дисиденти не допомагали вийти на журналістів чи дипломатів. Це фактично робилось через їхню допомогу.

Тобто російські правозахисники не робили якихось ультиматумів і не втручались в УГГ.

Напевно, якби почалися якісь ширші дискусії, то якесь почуття вищості могло б бути. Але такі постаті, як Андрій Сахаров чи Сергій Ковальов, з яким я був у таборі, то у них не було зверхності у ставленні до інших людей.

Іван Кандиба, Раіса Мороз, Надія Лук´яненко, Надія Світлична. Чернігів.Ймовірно, літо 1976 рік

– Наскільки сьогодні є смертельно небезпечними для України зневіра, розбрат, які породжуються бездумним споживанням, зокрема, соціальних мереж, і позбавленням критичного мислення?

– Зневіра і розбрат завжди небезпечні. А особливо у час війни, коли для українців єдиний шанс – не здатися, перемогти – полягає у згуртованості та єдності. І тут потрібно враховувати дві правди.

З одного боку, український народ справді психологічно втомився. Це об'єктивний факт. Не можемо сказати людям – не втомлюйтеся, тому що вони втомлюються. Це психологія працює і апелювати до цього неможливо. Хіба можливо апелювати до

обачності. Бо в час психологічної втоми дуже легко можна вчинити неправильні дії на емоціях. Тобто, легко повірити у цілковитий фейк у фейсбуці і кинутися воювати. Як це було з ситуацією під Києвом.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:
Анатомія протесту: як Telegram, Tiktok та Threads стали новими платформами гуртування протестної молоді

Слід також враховувати, що Росія так само пам'ятає і розуміє, що українська згуртованість – це основа сили українців. І Росія руйнуватиме цю згуртованість усіма засобами. Якщо українці не хочуть піддатися Росії, то не піддаваймося на ці провокації.

Методологія, яку використовувала Росія, коли створилась Українська Гельсінська група, у ті радянські часи була та сама, що й сьогодні. Змінились лише засоби. Сьогодні використовують соцмережі.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:
«Захід воює з Росією руками України». Нові фейки та старі наративи пропаганди в Криму

Ось приклад. У 1976 році я проживав у Василькові, Калинівці, то серед моїх сусідів поширювали вістки, що я – «канадський шпигун». І тоді це діяло. Бо в очах сусідів я був «ворогом держави». Або ж ширилися чутки, що люди, мовляв, думають, що це УГГ, а як тоді «Маріновіч, Матусєвіч», тобто з такими шаржовими інтонаціями подавали. А це ті ж самі фейкові методи Росії. І про це слід знати, коли сьогодні активно люди використовують соцмережі.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:
ЦПД вважає, що сутички в Петропавлівській Борщагівці мають ознаки «спланованої кампанії»

Осквернити, спаплюжити, знайти вразливі точки. Тільки сьогодні значно збільшилися можливості впливу.

23 квітня 1977 року Мирослав Маринович і Микола Матусевич перебували у помешканні сестри Матусевича у Києві. КДБ прийшов із обшуком. Санкція на арешт Мирослава Мариновича була виписана 22 квітням. СІЗО, допити, суд.

На допитах Мирослав Маринович дотримувався тієї поведінки, яку раніше погоджував з Миколою Руденком – офіційно говорив, що група не була підпільною і публічно заявляла у своїх документах, що не виступає проти радянської влади як такої, а виступає проти порушень прав людини, що їх чинили представники цієї влади. Наголошував, що саме тодішній компартійний діяч Брежнєв підписав Гельсінські угоди.

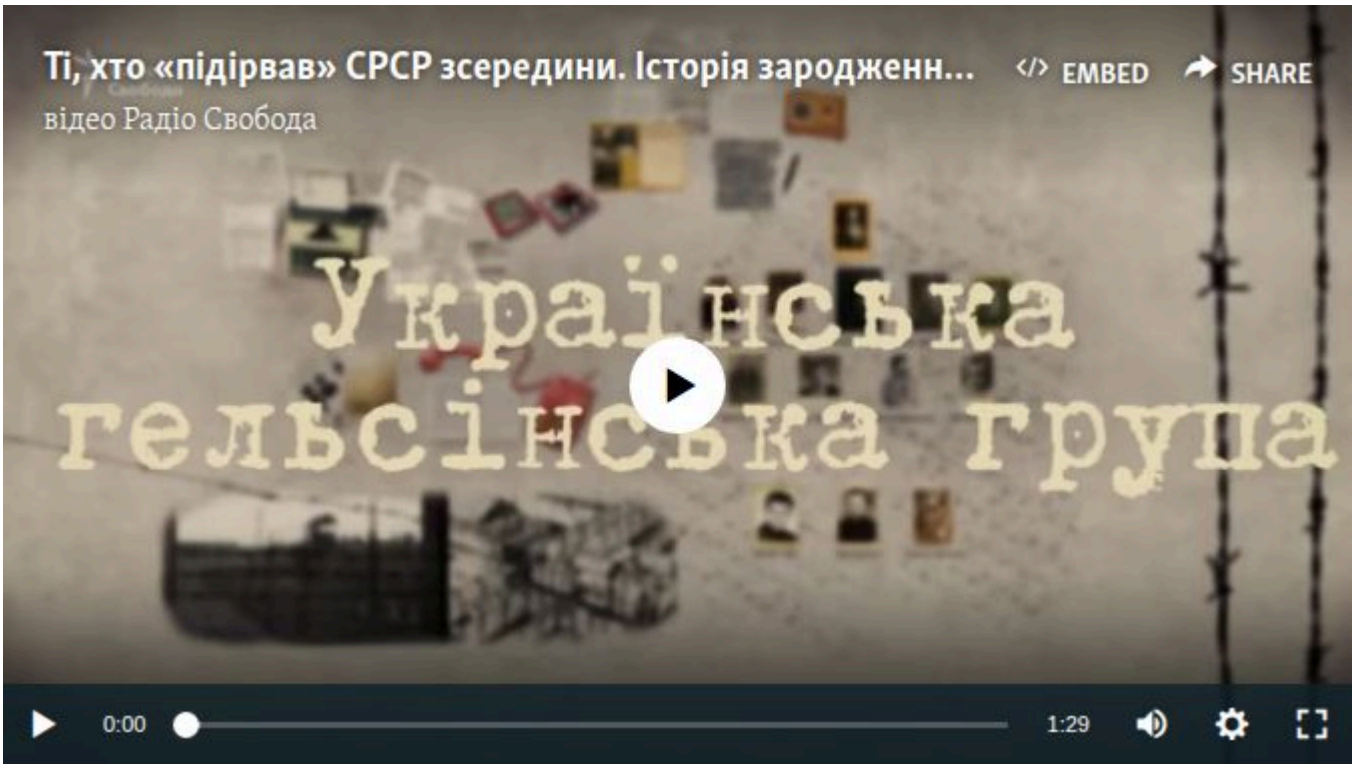
9 червня 1978 року Мирослава Мариновича, згідно з рішенням суду, етапували відбувати покарання. З 11 липня 1978 року він перебував у зоні судового режиму на Уралі за свою правозахисну діяльність в УГГ.

Мирослав Маринович

- Члени Української Гельсінської групи

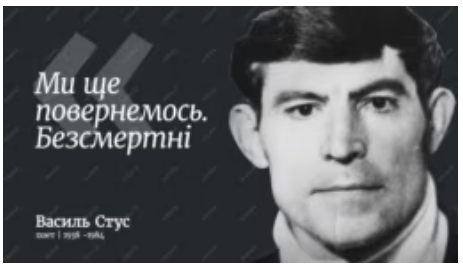
Десять років тому, до 40-річчя створення УГГ, Радіо Свобода зібрало факти, записало багато інтерв'ю і створило цикл публікацій про членів Української Гельсінської групи для спеціального проєкту – «Вони підірвали СРСР зсередини».

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

50-ліття УГГ. Вони боролися проти режиму СРСР, за яким сумує Путін

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Василь Стус і УГГ. «Чим більше тортур і знущань, тим більший мій опір»

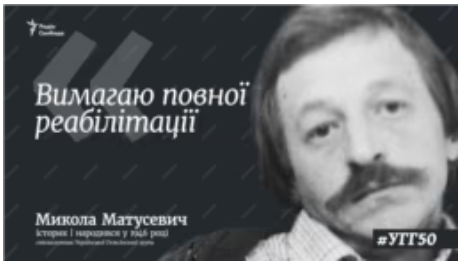
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Надія Світлична і УГГ. «Луганський світлячок» у спогадах колег по Радіо Свобода

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Левко Лук'яненко і УГГ. «Ця нація матиме свободу»

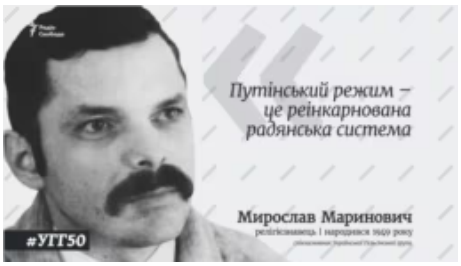
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Микола Матусевич і УГГ. «Рядовий боєць антирадянської війни»

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Іван Кандиба і УГГ. Як львівський правник виборював незалежну Україну та пройшов 22 роки таборів

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Треба покінчити з чекістськими метастазами»: співзасновник УГГ Мирослав Маринович про боротьбу з СРСР та путінським режимом

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Микола Руденко. Філософ, співзасновник УГГ. За що його переслідували в СРСР

Галина Терещук

В ефірі Радіо Свобода – з 2000 року. Закінчила факультет журналістики Львівського національного університету імені Франка. Маю досвід роботи на телебаченні і в газеті.

Україна | Політика | Важливе на Свободі

© Радіо Свобода, 2026 | Усі права застережено.